

А. Грищенко

ВІДВАГА

В полі хвилювалися жовто-зелені гони, порізані межами й стежками, потолочені кіньми й тачанками, пориті снарядами.

Богунці, стомлені боями, йшли широкою піщаною дорогою. Йшли між стінами досягаючих хлібів і співали:

Іхав козак на війноньку
Й прохав свою дівчиноньку...

Нестерпно пекло сонце. Люди випили з баклажок останню воду. А навкруги — піски і збиті жита. Сухий вітер спалив потріскані вуста. Бійців мучила спрага... Задихались коні, тягнучи піщаним шляхом вози, навантажені снарядами, патронами, кулеметами. Богунці йшли по п'ятах німців, що відступали. Вів богунців відважний Щорс.

У кулеметника Петра Романенка були порвані черевики. Гарячий пісок набивався в дірки і ятрив рани. Але Петро, як і всі богунці, забував про біль, втому і спрагу. Він ішов за возом, на якому стояв його кулемет, що з ним він ніколи не розлучався.

Глянувши на поля, Петро обхопив Романа за плечі і, всміхаючись, замріяно сказав:

— Які жита, Романе!.. Ех, жита!.. Земля яка!.. Все наше буде!..

Роман не відповів. Він думав про своє рідне село десь під Фастовом. Там теж дозрівають жита, а дома залишилась сама старенька мати.

— Що роблять зараз мати? — задумливо промовив Роман.

Петро похилив голову і довго дивився на свої черевики, немов шукав там відповіді. В уяві постало обшарпане рідне село над річкою, широкі панські лани і похила хатина при березі...

— Уже місяць, як я з дому... Там дружина залишилась вагітна. Останні дні доношує. Казав їй на прощання: дивись, сина бережи!..

Петро ще нижче похилив голову. Пригадалося прощання з любобою.

Вона плакала, безупину цілувала його гарячі вуста.

Надворі світало. За селом цокотіли копита і гуркотіли тачанки, в селі вили пси, а на обрії відбивались за рави далеких пожеж.

Треба було рушати в ліси, там чекали товариші, бо ранком вороги могли видати гайдамацькій варті.

Дружина задихалась і, обпершись на його плече, проводжала за село.

— Уб'ють тебе... Не йди!.. Сховайся в селі!..— благала і тихо ридала.

Було жаль її. Але він повинен був тікати. Вони вп'ятьох спалили поміщицьку економію, їх розшукувала гайдамацька варта.

— Повернуся, як виженемо німців і гайдамаків! Прощай!..— обняв її, поцілував мокрі від сліз очі.

Дружина мов закам'яніла. Стояла на шляху і дивилась услід. Довга бита дорога губилася в передранкових сутінках. Він ішов у ліс і ніс у грудях жаль до неї і пекучу ненависть до ворога. Всього ж рік, як вони побралися.

Вдень виліз на вершину високого дуба і довго дивився на село. Навколо зеленіли жита. Поглядом відшукав похилу хатину над річкою. Може, востаннє бачив?..

Їх п'ять із села тікало тоді в Радянську Росію. Днювали у вовчих ямах, а ночами пробирались туди, де нема панів і німців, де влада робітників і селян, де великий Ленін...

— Після того вже й не знаю, що дома. Може, живе й горює, а може...— Петро на мить замовк, спазми здушили горло.— Ти ж знаєш, які гайдамаки звірі... за мене дружині що хоч можуть зробити...

Петро йшов і довго-довго дивився туди, в далину, де стелились поля, де синіли ліси і небо сходилось з землею...

Рипіли немазані вози, немов скаржились на свою тяжку долю, шарудів під колесами пісок. Спека нагонила втому. Але бійці її не відчували. В грудях кожного горіла ненависть до ворога. Бійці рвалися в бій,— догнати і розчавити німецько-гайдамацькі частини.

Знову хтось в середині колони дужим голосом почав похідну пісню. Петро підвів голову. Його очі горіли і міцний голос уплівся в могутній спів колони.

Розвідка донесла, що в зустрічному селі окопався ворог. Щорс наказав припинити пісню. Полк заліг у житах, на видноті села, що збігало до річки рядами біленьких хаток.

Петро і Роман, плече в плече, лежали біля кулемета. Розглядали село, садки, очима шукали мішеней у сірих гімнастерках і синіх жупанах. Село ніби вимерло. Лише через цвинтар, зігнувшись, інколи пробігали постаті, прямуючи в садки до річки, і знову ставало спокійно. Німці готувались до бою.

— Брешуть, не втримаються, роздаavimo! — сказав, клацнувши затвором, старий богунець.

— Накивають п'ятами! — додав Петро. Всі засміялися.

Щорс наказав з двох боків увірватись у село.

Враз застрочили кулемети. В житах упали снаряди. Здригалась земля від ударів. Богунці пішли в атаку. Петрів кулемет сіяв смерть, збивав огневі точки ворога. Богунці піднімались, зігнувшись, бігли житами, прямуючи до вулиць. Озивались кулемети ворога. Бійці припали до гарячої землі, на животах повзли до села. Петрів кулемет обсилав кулями сади і вулиці. Біля Петра рвалися снаряди, кулі скошували колосся і людей. Стогін поранених танув у гуркоті снарядів.

— Ура - а - а - а!.. — грізний клич богунців покотився над збитими житами, відгукнувся в селі за річкою. Богунці пішли в атаку. Попереду, з Люїсом у руці, йшов Щорс. Полк біг за своїм командиром. Петрів кулемет свинцевим дощем поливав околиці села. Богунці підбігли до перших хат. Вже видно, як перебігають поза хатами гайдамаки в синіх жупанах...

Раптом Петрів кулемет заїло. Петро подав стрічку, ще клацнув замком, — не бере. Петрове обличчя вкрилося буйним потом. Підвівся, глянув уперед за річку, околиці, стиснув кулаки і враз рвонувся вбік від поля бою. Над ним свистіли кулі, та він не звертав на них уваги. Він вихопив наган і побіг в жита.

— Дезертир! Боягуз!.. — крикнув хтось.

— Стій! Куди? — скрикнув Роман. Але Петро не чув і цього окрику. Роман припав на коліно, взяв на мушку Петрову голову і вистрелив. Петро віддалявся. Роман вистріляв по ньому всю обойму патронів. Але Петро не вернувся і не впав.

Петро біг житами, повз на животі в картоплях, припадав до трави над річкою. Боліли натерті коліна й поколоті руки, але він, зіпивши зуби, повз далі. Виповз на стрімкий берег і вскочив у холодну воду. Високо тримаючи наган над собою, переплив річку і, мокрий, сховався вгородах. Тріснув зламаний соняшник. Тріск видався за вибух. Петро припинив. Потім поповз між капустою. Десь близько строчив кулемет. Петро підкрався до садка.

„Скоріш, скоріш“, — підказувала свідомість в такт ударам серця.

Зроблена в зруб нова хата. За хатою швидко, захлинаючись, цокоче кулемет. Петро підсунувся до рогу і глянув за хату. Двоє німців у касках тільки но заклали нову стрічку.

— Гади! — Німці не встигли оглянутись. Два сухих коротких постріли з нагана — і кулемет замовк. Петро ногами розкидав ще теплі трупи, припав до кулемета, обернув його до села і швидко застрочив по ворогу, що заліз за хатами. Ку-

лемет строчив на старому місці, але кулі вже не свистіли над богунцями. Богунці бачили, як люди в касках і синіх жупанах зривалися з землі, вискакували зза хат, бігли вулицями села і падали.

— Ура-а-а-а-а!..— гучно пролунало на околицях, і богунці увірвалися в село. Роман біг прямо до кулемета, що, захиляючись, строчив біля хати. Роман розмахнувся багнетом, направляючи удар в спину кулеметникові.

— Ач, як біжать!..— сказав весело Петро і рвучко обернувся, щоб взяти нову стрічку. Угледів Романа з багнетом.— Що ти?

Роман онімів. Повільно опустив гвинтівку...

... Німці тікали з села, залишаючи обоз, боеприпаси. Петро витер рукавом піт з палаючого обличчя, пригладив біляве волосся на голові і тоді відчув жагучу втому. Боліла спина, боліли руки, нили намуляні ноги. Взяв руками за дуло кулемет і потяг до штабу богунців. На вулиці перестрів Романа, який котив з поля Петрів кулемет. Вони порівнялися.

— Ну, Романе, з одного кулемета добре ворога били, а з двох ще краще битимемо!

А. Кацнельсон

ПРИДЕСЕННЯ

I

Я народився й зріс на Україні —
в квітучому вигиневому краю...
Мій краю! Ще не цвів ти так, як нині.
Тобі я пісню присвятив свою.

Мені чомусь згадалися сьогодні
похмурі дні моїх дитячих літ:
безшумні вулиці маленької Городні,
що вперше вивели мене у світ.

Мені аж соромно признатись, друзі,
що славивсь тим наш городнянський край,
що мав найбільше він в усій окрузі —
болото сонне, мовчазний „Замглай“.

Ще в ньому славились породи глини
і прибережні луки, і гаї,
та випікали для церков цеглини,
а з лоз пругких робили нагаї.

Ще яблука - антонівки чудові
в садах росли... Та хто їх вволю їв?
Самі господарі п'ятипудові,
чубаті хлопці з кодла глитаїв...

II

Бори насуплені, ліси соснові...
Тут брів мій прадід — дикий поліщук.
У тихих водах голубої Снові
ловили хлопці довгоносих щук.

Між ними хлопчик — мовчазний Микола,
сидів задуманий, а гляне: по воді

від полавка біжать веселі кола,—
сміявся щиро, голосно тоді.

І менше в матері було турботи:
чим на обіді частувати є...
Як прийде батько стомлений з роботи,
гарячу рибу мати подає...

III

Нам дід казав: поллються ріки медом,
густим солодким теплим молоком...
Слова ці заглушили кулеметом —
бій розпочався за моїм вікном.

Богунці довгожданні йшли до міста,
і спереду — уславлений начдив.
Впізнали в ньому сина машиніста,
що хлопчиком у Снові щук ловив...

Казали: їздив він у самий Смольний,
і з ним, як з братом, розмовляв Ільіч...
„Щоб люд трудящий був навіки вольний,
за зброю і на бій!“ — пронісся клич.

І сходилась до нього вся голота
у драних свитах, в збитих личаках.
І крізь ліси, і крізь топкі болота
густою кров'ю помічали шлях.

У бурі, у зимові холоднечі
злютованими лавами пройшли
до Києва з далекої Унечі...
І де пройшли — там землі ожили...

IV

Ой, ви, тонкі берези білорі,
вас вітер пригинає до трави...
А ми ніколи у німій покорі
не схилимо своєї голови!

І наші землі, і сади навіки,
і труд наш зрошує рясні плоди,
і молока, і меду плинуть ріки,
і стало так, як мріяли діди...

Чи ж думала коли убога мати
поліської болотної землі,
що пам'ять сина буде шанувати
великий вождь у древньому Кремлі?

Про сина слава йде у всьому світі,
як він, безстрашний, вів полки в бої...
Тепер я знаю, чим ви знамениті
поліські землі, сонячні мої!..

ШЛЯХ

Від Мрина до Ніжина і далі
Обіруч пшениці наливні.
В п'ять годин — на ніжинським вокзалі,
Пів на одинадцяті — в Мрині.
Під промінням сонячним обличчя
Смагне ... І шумують колоски ...
На Остерським темнім верхоріччі
Килими зелені осоки.
Шлях і шлях ... Старий, як та вербина,
Що край стежки схилена шумить.
Вітер у прозорих верховинах —
То крутне, то втишиться на мить.
Винесла колгоспниця напитись:
„Доброго здоров'я, сину, пий.
Щоб в чорняву дівчину влюбитись,
Щоб синок родився отакий“.
„Дякую, бабусю“ ... Пасма сиві
Спід очіпка. — „Радісно дійти ...
Син у мене, в армії ... Красивий —
Ну, такий, точнісінько, як ти ...“
Знову шлях. І Плоске вже позаду ...
Тут ось били гетьманців колись,
Там же далі, за радгоспним садом,
З милою уперше ми зішлись.
А в тому, колишнім панським парку
З комсомольцями стрічали Май ...
Сонце піднялося вгору. Жарко.
Віттям оддаля киває гай.
Скільки це? — У армії два роки,
В інституті вже четвертий рік.
... З МТС по вулиці широкий,
До колгоспу їде грузовик.

В. Котов

ГОВОРИЛИ ВПЕВНЕНО СИНИ

Сад залитий надвечірнім сонцем,
За столом — живим вінком сім'я.
Широко відчинене віконце
Дихає піснями солов'я.

Хлопці молоді, міцні, русяві.
Очі в них волошками цвітуть;
І батьки — старі вже полісяни —
Із синами бесіду ведуть.

Скільки слів струмило повносоких.
Пропливали згадки, наче сні,
Про діла і задуми високі
Говорили впевнено сини.

Коля мовить (він хоча і з моря)
Про пілотську молодість палку;
Він же двічі сам злітав угору
На червонокрилім літаку.

І ніяк не втриматися Васі:
Він хотів сказати вже не раз,
І почав, які діла у класі,
Як оце кінчив десятий клас,

Як ще змалку полюбив надміру
Радіо і хвиль далеку путь,
Як на майстра ніжного ефіру
Він поїде вчитись в інститут

Впали роси на траву прим'яту...
Птах над свіжим садом пролетів.
Молодіє, вже сивенька, мати:
Пригортає соколів-синів.

Мислі батька на Далекім Сході,
Звідки пише старший син листи,
Пише, що радянського народу
Славу буде завжди берегти.

Ще про друга - кулемета пише,
Про світанки темноночі:
Мов своє село в квітучих вишнях,
Край далекосхідний полюбив.

І про схід поллялися розмови,
Про бійців червоних, про кордон,
Про сміливих, відданих героїв,
Що вартують сталінський закон.

Клумби квітів свіжі, полум'яні,
В небі — золота дорога - путь ...
А батьки, старі вже полісяни,
Ще з синами бесіду ведуть.

М. Шамота

ПІСНІ ПОЛІСЯНКИ

Ти стоїш, тополе, край дороги
В теплім морі льону і пшениць.
Ти зазнала горя і тривоги,
Зберегла багато таємниць.
Розкажи, як з карими очима,
В смерк ішовши з поля до села,
Мила зупинилася дівчина
Й пісню про Полісся завела.
Проспівала в розпачі і в тузі.
Що в тій пісні горя й сліз гірких!
— Вийдуть завтра подруги і друзі,
Та не вийде милий до ріки.
Плесами клубочаться тумани,
Стеляться до лісу і долин.
Вчора її милого Івана
В найми аж за Десну віддали.
— Кажуть, нащо любиш сиротину,
Миле, може, вбожество оте?
Знаю — в нього латана свитина,
Але в нього серце золоте.
Друзі, а кого ж мені любити?
Друзі, а для кого ж я цвіту?
Наймичці знедоленій і битій
Тільки й полюбити сироту...

* * *

Ти стоїш, тополе, край дороги,
Дивно молодієш, як трава,
Може, через те, що без тривоги
Дівчина приходить і співа...
Дівчина приходить, а за гаєм
Десь бринить за хмарами бджола.
Дівчина стає і прикладає
Стріхою долоню до чола.
Угорі лелека пролітає,

Голуб тріпотить у далині,
Дівчина ж і здалека пізнає:
Милий то під хмарою, чи ні?
Може, ти приземлишся, пілоте?
Квітів би нарвала я тобі,
Піснею ти вабиш у висоти,
Маниш у простори голубі.
Милий, підійми мене над краєм,
Бачити я хочу, дорогий,
Поле все до гаю і за гаєм,
Льону всі озера і луги.

І. Цинковський

ГОСПОДАР

Йде господар сонячними нивами,
Де пшениця хвилями шумить.
Лине пісня з серця переливами
І господар каже:

— Любо жить!

Йде господар поміж Дніпрельстанами,
Де вода зшумована біжить.

— За країну лавами всі станемо.

І господар каже:

— Любо жить!

Йде господар вільними дорогами,

Що ведуть до радісних висот.

Нивами врожайними й розлогами

Йде господар —

Сталінський народ!

В. Умен

НАД СТАВОМ

Вечір тихо лине над землею,
Розсіває зорі по ставку.
Бачу я: ідеш ти по алеї
В ніжному, росистому вінку.
Тихше, тихше... Видно круг зелений.
Вже затихнув зовсім. Не шумить.
Тільки ще до тебе хочуть клени
Віти прихилити хоть на мить...
Хоч на мить, щоб схлюпнути росинки,
Заплестися зірками в косі.
Крізь гілля — від місяця — косинки
Ткалися на травах у росі.
Так ми полюбили тут сидіти
Над водою — з зорями на дні;
Тут над нами нависають віти
У нічній весняній тишині.
Тут пісні твої над тихим ставом
Прошумлять, мов квіти запашні,
А від них похилиться отава
І здригнуться зорі в глибині.
Задивився я на тебе, мила:
Так зробилось зоряно в очах —
І здалось мені, що ми на крилах,
Що вітри шугають у грудях.
Мо' тому, що в нас любов крилата
Й тиха, як вода об цій порі?
І вітають нас зелені шати,
І вітають одблиски зорі.
Так у грудях молоді й весняно!
Верби... Трави... Тихий очерет...
Та у нас же й квіти не зів'януть,
Коли дружбі нарвемо букет.

М. Олешко

ЗАСПІВ

Подивлюсь навкруги:
Зеленіють луги,
Переливчастий шум,
Скільки радісних дум.
Густолисті ліси,
Солов'їв голоси,
Урожайні поля,
Плодоносна земля.
Там під шепіт берез
Зріє буйний овес,
Зодотіє там льон,
А над ним жайворон.
Кучеряві проса,
Як алмази — роса,
Коноплі, як бамбук,
Пахне м'ята з Прилук.
Від Остра до Ромна
Урожай, як стіна;
Хлюпіт хвиль на Десні,
Полісянок пісні.
Пісня вгору — орлом,
Маше - дзвонить крилом,
Ходить сонце вгорі,
А внизу трактори.
Україно моя,
Батьківщино моя,
Край чернігівський мій,
Як юнак, молодий!

І. Д. Запорожченко¹

ПІСНІ І ДУМИ

В СІМДЕСЯТ ВТОРОМ ГОДУ Я НА СВІТ РОДИВСЯ

В сімдесять другим году я на світ родився,
Та всього тільки п'ять год очима дивився.
В шостім годі заболів — і очі закрились,
Тоді мої юні года зовсім зажурились.
Не гуляв із дітками, як діти гуляють.
Того їсти не було, що діти бажать.
Мати стара, удовою. Нема свої хати,
А нас троє, всі маленькі, — ніде чого брати.
Сьомий год мені настав — я пішов трудиться
Попід чужими дворами, щоб хліба добитись.
Приходе до нас старик негоден робити —
Бере мене в чужі села по куски водити.
Веде мене скрізь за руку на далекі села.
Я маленький, утомився. Життя невеселе...
Та й приводе до воріт, почну я гукати:
„Винесіть кусок хліба, моя рідна мати!“
Находжуся я за день за тим шматком хліба, —
Я маленький, сьомий годок, — не зійду за дідом.
Веде старик по вулиці, де дітки гуляють.
Чого ж мені такой долі, як діткам, немає?
Заплакав би, так неволя, — боюся старого:

¹ Іван Данилович Запорожченко — сліпий кобзар, співець революційної бідноти. Народився 1872 року на Роменщині, помер в 1932 р. Осліпши з малих літ, він мусив піти у світ жебрачити. Ходив у мандри на Дон, на Кавказ, на Волгу. Кобза і пісня були його засобом існування. Спочатку він співав різні народні пісні та жартівливі приповідки лише для розваги ярмаркової та базарної публіки, а потім став поповнювати свій репертуар власними імпровізаціями, в яких виявлявся природний талант. В них він висловлював глибоку зненависть до пануючих верств царської Росії та яскраву революційну свідомість. Його пісні та думи мали велике агітаційне значення.

Бувши зовсім неписьменним і калікою, він брав і більш безпосередню участь у революційному русі, виконуючи різні доручення революційного підпілля в 1905 р. та за часів партизанщини на Полтавщині і Чернігівщині при навалі білих банд і інтервентів.

Як побачить, то битиме тут мене самого.
Однаково : плач — не плач, то лучче не буде,—
Нема дому, світ невидний, не можусь я в люди.
Уже сонечко над вечір, кожне спать лягає,
А мене старик по дворах і досі тягає.
Я й міркую : діти в батька і в своєму домі...
Хоч пустив би хто нас в хату та постлали долі.
І прошуся я в старого : „Дідусю, мій друже,
Стомився я дуже!
Ти старенький і здоровий, то тобі байдуже“.
То старий за це й не лає, а людей питає :
„Пустіть, добрі люди, в хату. Хай мале д’дихає“.
Та як пустять люди в хату, соломки постеляють,
Я прокинуся вночі — мов місце веселе...
Ніби й ночі не було... уже старий буде,
Істи мене не пита, а веде між люди.
Потиняюсь цілий день, голову морочу :
Коли б скоріш прийшов вечір. Я й їсти не хочу...
Ось вже перше октябрю. Дощ, вітер холодний,—
А я босий і не вдітий, повсігда голодний.
Хоча люди що й дадуть, то дід заховає,
Чи проп’є. Мені ж малому й одітись немає.
Та й приведе до матері, як будто й додому,
То й питає мене мати :
„А скажи, моя дитино, де ж це ви ходили ?
І скажи мені, синочку, що люди дарили ?“—
„Було б тобі, моя мати, мене не родити,
А як мені маленькому по шматки ходити“.

ПІСНЯ ПРО ВІЙНУ

Вирядила мати синів німця воювати,
Та й дожида : як вернуться, будуть годувати.
Довго ждала мати синів, а їх і немає.
Года старі, сил немає, робить не змагає.
Дожидає мати синів, що буде женити
І що буде їй з синами у розкоші жити...
Дочулася стара мати уже через люди :
„Не жди синів, бо їх нема, і вже їх не буде“.
Запеклося в неї серце й заплакала мати :
„Поженили моїх синів у полі гармати!“

НАСТУП ДЕНІКІНА

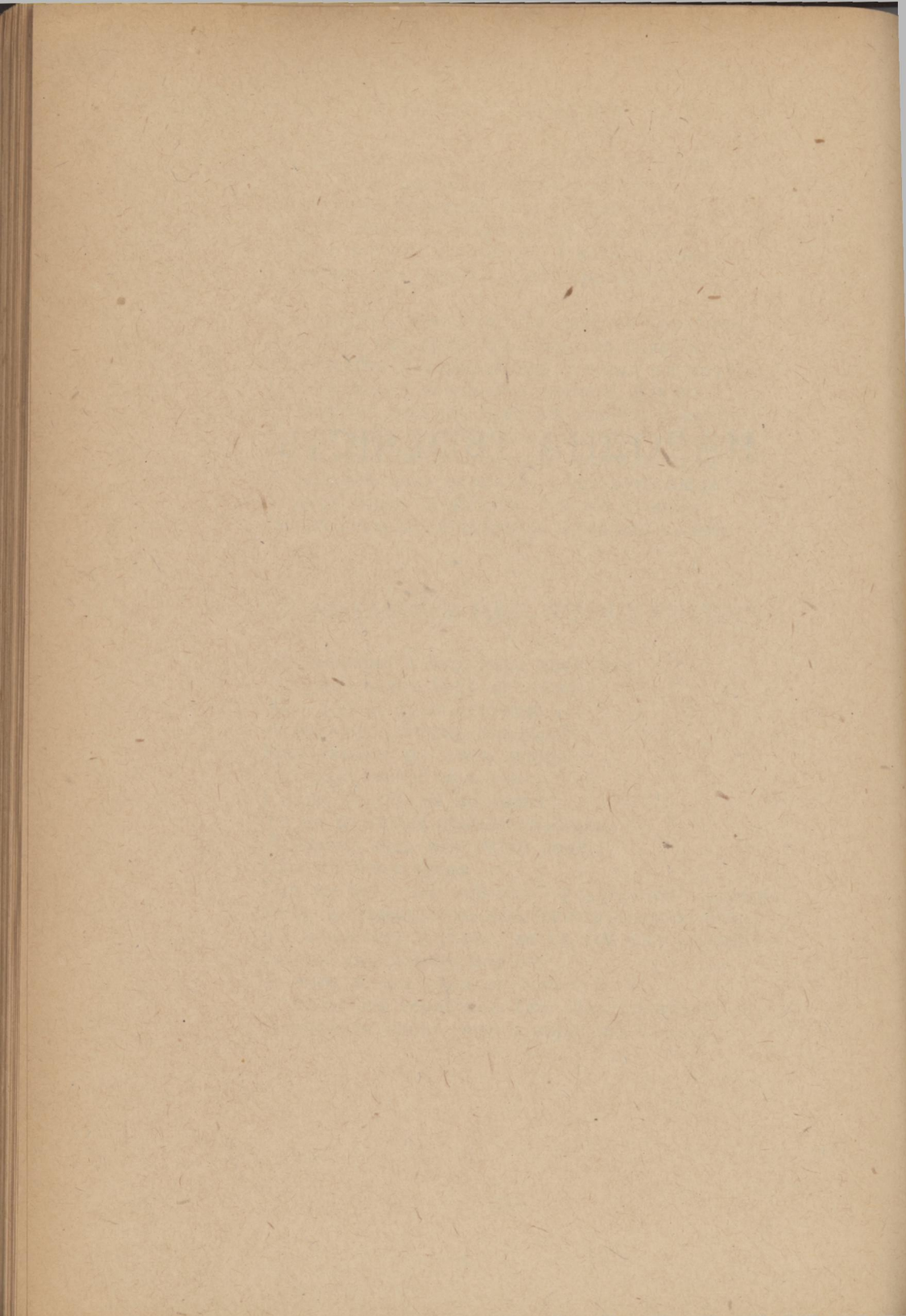
Чи то хмара, чи туман та такий великий?
Іде з Дону воювать генерал Денікін.
Захотілось генералу люд пограбувати:
Зібрав донських козаків, іде воювати.
В його війську і черкеси, й козаки донськії,
І напам'ят всі пішли буржуї кримськії.

Одступайте, товариші! Та щоб не барились,
А щоб з нас денікінці довго не глумились.
Одступайте й собирайтесь у горах на кручі —
Наступайте й заспівайте веселої, йдучи.
Заспівайте веселої, щоб аж лихо гнулось,—
А щоб панство генералам повік не вернулось!
Не допоможе їм ця доля, так повік не буде,
А настане день великий, і устануть люде:
З лиця землі їх зітруть, і попів із ними.
Нехай отам молебствують з панамі своїми.

ЩЕ НЕДАВНО В НАС, ПОКИ ЦАРИЛОСЬ

Ще недавно в нас, поки царилось,
За царя всяке богу молилось,
Хоч царі й були дурними,
А звались „богами земними“.
Нам казали, що вони великі —
Оті царі, князі та владики;
І попи за всіх їх молились
Та на мужичий карман дивились.
А бідний люд мало чого знає,
Що піп йому читає;
Піп же його „на той світ“ у „царство“ посилає.
Якби ж можна було нам бачить святого бога,
Та поспитать у нього, де на той світ дорога,—
Бо піп нам голову мороче,
А чого ж сам туди не хоче?
А тепер ми перестали вже отак молитися,
А послали своїх синів з ворогами битися.

НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Як сказав же Сталін слово
Та тверде, як камінь,—
Годі вже вам, воріженьки,
Змагатися з нами.

Димлять фабрики, заводи,
Лани розіслались,
А робітник та колгоспник
За руки побрались.

Та й дороге ж твоє слово,
Сталін, для нас стало.
Життя світле і заможне
Нам тепер настало.

Живи, любий, та бий добре
Ворогів проклятих,
А ми будем тобі завжди
Та й допомагати.

(Записано в с. Густині на Прилуччині).

БОГУНІЯ ІДЕ

Хай тріщить під нами крига,
Від гармат земля гуде,
Київ наш, утік Денікін,
Знай, Богунія іде.

Над Дніпровую рікою
Слід ворожий пропаде,
Всюди бурею, грозою,
Гей, Богунія іде.

Никне берегом похмуре
Враже мариво густе:
Скрізь, де тиша, мов на бурю,
Там Богунія іде.

Хай тріщить під нами крига,
Від гармат земля гуде,
Київ наш, утік Денікін —
Знай, Богунія іде.

(Ця пісня складена в Богунському полку).

ЩО НАД НАМИ, КОЗАКАМИ...

Що над нами, козаками,
Чорні хмари в'ються —
То Петлюра і Денікін
З нашим Щорсом б'ються.

Ой, летіли гострі кулі,
Бились гострі шаблі,
І Щорс ішов усе далі,
Поки не звалився.

А звалився — поховали,
Всі люті набрались,
Всі плакали й ридали,
Бо батька ховали.

Та недовго сумували,
Могилу копали,
А ще швидше вони з люттю
Денікіна гнали.

І ШУМИТЬ, І ГУДЕ

І шумить, і гуде:
Петлюра пана веде.
„Оцей мені панок польський
Самостійність добуде“.

Обіззавсь польський панок:
„Ласий тут землі шматок.
Ой, поділимо, Петлюро,
По-братерському удвох“.

„Щож, ділить, так ділить,—
Симон йому бубонить:—
Здирай з хама першу шкуру,—
Я на другу маю хіть“.

Селянин - неборак,
Як почув, що буде так,—
Схопив вила ще й рушницю,
Пригадав, що він козак.

Як сказав, так зробив:
В домовину положив
Пана-ляха та Петлюру,—
І хоч би хто затужив.

Взяв він пана у тиски,
А Петлюру за виски,
І здавив, аж затріщали
У союзників виски.

*(Записано в с. Пустовійтівці
Роменського району).*

ТЕЧЕ РІЧЕНЬКА ПІД ГАЄМ

Тече річенька під гаєм,
Трава зеленіє ;
Україна тепер вільна,
Зростає, міцніє.

Тече річенька під гаєм,
Срібна вода ллється ;
Було колись — жили бідно,
Та вже не вернеться.

Хай лише поткнеться ворог,—
Відчує нашу силу:
Більш нічого не дістане,
Крім сирой могили...

Тече річенька під гаєм,
Трава зеленіє —
Це Радянська Україна
Квітне і міцніє.

*(Записано в с. Ярославцях Глухів-
ського району).*

ОЙ, ЧИЇ Ж ТО ТАКІ ПІСНІ?

Трактори ідуть по полю
Рівно - рівно вдаль...
Підкорились нашій волі
Мідь, залізо, сталь.

Смуглі, сильні трактористи,
Всі бадьорі й молоді.
Дівка красна із намистом
Глянь: любиться, стоїть.

Верне скибу лезо з криці
Тракторних плугів;
Пломениться, гей, іскриться
Радість наших днів.

Попереду на „Інтері“
Стьопка руль держить;
Гей, у нас у комсомолі
Радісно так жить.

Ой, чиї ж то такі пісні,
Так із поля лунуть?
То бригада трактористів
Оре спільні ниви.

Трактори ідуть по полю,
Рівно - рівно вдаль...
Підкорились нашій волі
Мідь, залізо, сталь.

*(Ця пісня складена колоспницею
Галиною Пужною з с. Вирівки
Конопотського району).*

ПІСНЯ ПРЯЛІ

Як була я пряля — на людей все пряла,
На людей все пряла, на хліб заробляла.

Я день заробляю, а ніч одпрядаю,
Дрібними сльозами свій хліб обливаю.

У дранті ходила, хати не топила,
Діти просять їсти, — я й не заробила.

Піду до сусідів хліба попросити, —
І почнуть сусіди мене всі журити.

Яке ти ледащо, хліба не заробиш,
А все оббиваєш та чужі пороги...

Слухаю я мовчки, стою на порозі,
Подивляюсь на руки та ковтаю сльози.

Поссукались пучки. Порепались ноги, —
Тяжко оббивати ті чужі пороги...

І піду додому та сльози ковтаю,
І знову до ранку людям одпрядаю.

Та вже годі злиднів. Я роблю в артілі.
Тут собі почесне місце я посіла.

Тут мене шанують, мене преміюють.
І вже мої діти більше не бідують.

Всі повибивались, вийшли на дорогу.
Помогла Радвлада — і без „ради бога“ ...

З богом до порога — так було казали,
Скільки ж бідні люди лиха тоді знали...

Тепер бідні люди — не пил на помості:
Всі вільно працюють тепер у колгоспі.

Вже немає більше куркуля і пана, —
До нас завітала доля довгождана.

*(Записано від прями з артїлі с. Деітьрів
Сріблянського району).*

ЧАСТУШКИ

1

Щоб жилося ліпше й краще,
Так, як Ленін нас учив,
Об'єднали силу й працю
У великий колектив.

2

Колективно землю сієм,
Вчасно скінчили посів.
Як квітками або маком,—
Так наш край тепер зацвів.

3

Трактори орють лани,
Дружно засіваєм;
Шкідників та брехунів
Скрізь ми викриваєм.

(с. Коржі).

4

Хоть ще труднощів чимало —
Переборемо ми їх;
У новій колгоспній хаті
Вже лунає пісня й сміх.

(с. Піски)

У колгоспах і радгоспах
 Все іде до ладу,
 Не дамо ми ворогам
 Підірвать Радвладу.

(с. Михайлівка Буринського району).

Через кладочку йшла,
 У воду не впала,
 До колгоспу я пішла —
 Краще жити стала.

Через кладочку йшла —
 Та не впала в воду;
 До колгоспу я пішла,
 Як до свого роду.

Що у полі криниченька,
 Там холодна вода;
 Куркулеві до колгоспу
 Та й заказана хода.

Мій старий — ударник,
 Получив три премії,
 А дочка Маруся
 Вчиться в академії.

(Узенський район).

Рух стахановський ми ширим,
 Досвід переймаєм;
 Нові норми виробляєм,
 Старі виживаєм.

11

Щоб добитись урожаю
Гарного безмірно —
Треба досвід нам вивчати
Демченко Марії.

12

Не відстанем від Марії
І п'ятсот дамо — це так.
Наші ланки приступили
Агротехніку вивчать.

*(Частушки про стахановський рух
і Марію Демченко записав колгосп-
ник Іван Яковенко в зоцівському
колгоспі ім. Шевченка Іваницько-
го району).*

13

Мій миленький — командир,
На петлицях кубики, —
Захищає він кордони
Нашої республіки.

14

Триста сорок трудоднів
Заробила я сама:
Не лякає, як колись,
Що холодна йде зима.

15

На колгоспному лану
Трактор стерню ріже.
А на тракторі Маруся —
Як яблуко свіже.

16

Що Маруся наче квітка, —
Цим я дуже звеселів;
З нею вдвох ми заробили
Шістсот сорок трудоднів.

17

Ну ж заграй, заграй, гармошка,
У танок я піду,—
Аж подруженькам завидно,
Що ударника люблю.

18

Ей, ти дівчина Маруся,
Комсомолочка моя;
Не суши мого серденька,—
Став ударником вже я.

19

Трудоднів я заробила,
Ніде в книжці вже писать;
Нову одіж вже купила —
Та й ще є за що куплять.

20

Моя мила комсомолка
І перша ударниця;
Трудоднів найбільше має,
По ній всі рівняються.

21

Прийшов ледар мене сватать,
Вимагав придане.
А я йому показала
Кошеня булане.

22

Не журись, моя старенька,
Справлю тобі сарафан.
Трудодень — пів пуда хліба
Й п'ять карбованців в карман.

23

Коли в полі тепер жнем,—
Ходиш, як в таночку;
Син у яслах, а дочка
В наших дитсадочку.

24

В мене русая коса,
Голубая лента.
Не піду за неuka —
Піду за студента.

25

Я надіну кохту синю
І спідницю з кумачу,
І в гурток сестер червоних
Не піду, — а полечу.

26

Комсомольці, комсомолки,
Краснолиці, гарні,
У колгоспі на жнивах
Ідуть в авангарді.

27

А ми хліб здали державі
Перші у районі,
І дві стайні збудували
Для колгоспних коней.

28

Чи ти чула, моя мамо, —
Сталін про жінок казав,
Що ми сила є велика,
І в статуті записав.

29

Скоро, скоро лід розтане,
Скоро уті попливуть,
Скоро, скоро по всім світі
Революції пройдуть.

30

Хороше тобі, зозуле,
На морі купатися;
Хороше вам було, куркулі,
З бідняків сміятися.

А ми тую зозуленьку
З моря зігнали;
А ми тих куркулів
З сіл повиганяли.

*(Записано в с. Черепівці Пути-
вельського району від колюспника
Прокопенка Олександра).*

31

Гей, у нашому селі,
Піднеслась людина: —
Говорить Сталін у Москві —
Слуха вся країна.

32

Не ходила я до церкви,
Не піду молитись,
А піду я до колбуди,
Щоб повеселитись.

33

Колективно землю сієм,
Колективно і жнемо.
Куркулям сміятись з себе
Ми ніколи не дамо.

34

Сім десятків дід прожив,
Не вилазив із біди,
Тепер знатна він людина —
Розпитай його піди.

35

Куплю Леніна портрет,
Золотую рамочку,
Вивів він мене у світ —
Темную селяночку.

36

Колись я була батрачка,
Гнула спину в куркулів,

Тепер я людина знатна:
Маю триста трудоднів.

37

Все життя цвіте квітками,
Радощів у нас гора.
Ми тобі, великий Сталін,
Шлем колгоспнее „ура“.

38

Розвиваються дубочки,
Буйно квіти розцвіли.
Є багато вже героїв
У колгоспному селі.

39

Сокіл високо літає,
Крильми хмару розріза.
Пам'ятайте ви, дівчата:
Любить ледаря нельзя.

40

І родильня у нас є
Для усіх для нас, жінок,
І ніколи вже не підем
До тих проклятих бабок.

41

До артілі стежок густо,
Але всі в одну злились —
Середняк, бідняк і наймит
В колектив усі зійшлись.

42

Колись дим від каганця
Виїдав нам очі,—
Тепер лампа Ільча
Світить дні і ночі.

43

Не ходити по льоду —
Бо буває слизько.
Одинаку до колгоспу
Не далеко, близько.

44

Колись празник як надходив,
Тільки й думки, щоб поспать,
А тепер у вихідний
Аби книжку почитать.

45

Посмутились куркулі
На сиру погоду...
Їм вже більше не знущатись
З бідного народу.

46

Грай, гармошко, грай, гітаро,
Біля мого двору:
Дві корови цей рік маю,
Ще й хліба комору.

47

Заможніє наш колгосп
Квітне і рясніє.
Гей, яке життя привабне,—
Аж в очах весніє!

48

Щоб родило хліба втрое,
Ми до бога не зовем,
Запрягаємо сталюгого,
Агронома привезем.

49

Гоп, чук, метелиця,
Милий служить на граиці,
Як побачить захочу —
Аеропланом полечу.

50

В нас і коні, і корови
Мов би перемиті,
Як цяцьковані стоять,
Напоєні й ситі.

51

Годі тобі вже, мамо,
Богові молитись,
Бери книжку, іди в школу
Грамоті учитись.

52

Я пошию собі плаття
З найкращого кумачу,
Бо з пілотом гулять буду
З ним і в хмари полечу.

53

Жить заможнo в колективі —
Це є діло наших рук.
Так сказав товариш Сталін —
Наш великий вождь і друг.

54

Любо й радісно дивитись
На теперішнє життя,
Де цвітуть немов ті квіти
Наші села і міста.

55

То не соколи літають,
Не орли то угорі —
Краще соколів літають
Наші хлопці молоді.

56

В серці радість неосяжна,
Як мені й сказати —
Що їздила до Сталіна
З ним порозмовляти.

(Записав Г. Бездольний
у Менському районі).

57

В нас країна Рад,
Вже на все багата.
Ми любимо Сталіна,
Як рідного брата.

58

Наш батько Сталін,
Ми — його діти,
З ним житимемо й далі
В шані і привіті.

59

Привіт Сталіну — вождеві
Всіх народів СРСР.
Ми — культурні і заможні,
Живем весело тепер.

(Записано від В. Литвина, у с. Чорний Рі Холменського району).

60

Мають прапори червоні,
Прикрашають далі.
Нам заможнее життя
Дав товариш Сталін.

61

Нас веде великий Сталін,
Скрізь гримлять його слова.
На дорогу міцно стала
Україна молода.

(Записано в Олишівському районі)

62

Чом не весело нам жить
Чом же не радіти,
Ми наймудрішого батька в світі —
Сталіна ми діти.

(Записано від Василя Литвина, у с. Чорний Рі Холменського району).

НОВІ ПРИСЛІВ'Я

1. Хороша хата не углами, а трудоднями.
2. Поза колгоспом копійка, в колгоспі — руб.
3. Сам жив — латку на латці носив, до колгоспу пішов — то й жупан знайшов.
4. Чого колгоспові до неба, коли він має все, що треба.
5. За ледарем не буду, за ударника піду.
6. Той колгосп хліб має, який його добре обробляє.
7. Тепер тільки птичого молока нема.
8. І півневі краще живеться — рано співає.
9. Минули часи, коли не було сала й ковбаси.
10. Свині тепер такі ситі, як були колись пани.
11. Так намолотили, що усе загатили.
12. Хто-хто, а Сталін знає, що колгосп весело співає.
13. В умілого бригадира руки не болять.
14. Можна й бога навчити, як хліб родити.
15. Колгосп не боїться ні тучі, ні-грому.
16. Трактор не спотикається, як кінь.
17. Бригадир не вірить, поки не перевірить.
18. Як колгосп заможненький, то й живеться легенько.
19. Вчасно посієш, вчасно пожнеш — добре заживеш.
20. Поля угноїш — збереш удвоє.
21. Газета для людини, що вікна для хатини.

22. Хай Гітлер бреше, йому не буде легше.
23. Не доведеться свині на небо дивиться, а Гітлеру в нашому городі ритися.
24. Дурний як Скоропадський.
25. Що куркуль, що вовк — все одно.
26. Не чекаємо з неба, самі робимо що треба.
27. Так живеться, що й плакати забулися.
28. Як Сталін скаже, так і буде.
29. Хто бачив вождя, тому двісті літ жить.

(Записано в колослах Черніівської області).

30. Ледар у колгоспі, як п'яте колесо у возі.
31. Коли багато трудоднів маєш, тоді весело й поживаєш.
32. Колективна праця і труд всі труднощі перетруть.
33. Коли в колгоспі добре працюватимеш, ніколи горя - біди не знатимеш.
34. Наша Конституція як сонце світить.
35. Колись горювали, а тепер раюєм.

(Записано в селах Ніжинського району).

36. Ми до полюса дістали, бо окрилив людство Сталін.
37. Аби Сталін наказав — все дістанем.
38. Туди й орли не долітають, куди долітають сталінські орли.
39. Сталінські крила — носителі миру.
40. Нема більшої нагороди, як поцілунок вождя.
41. По всім світі квітів клумби для наших Колумбів.
42. Не літали ми колись — крила орлі зв'язані були.
43. Нас нічим не здивувати — самі світ дивуєм.
44. Ми не вмієм хвастать, за нас діло каже.
45. Ще далі літати, щоб війнам не бувати.
46. Добрі люди, добрі мотори, літають далеко, літають скоро.

47. Як почуваш?— Не погано, як на полюсі Папанін.
48. От господарює, наче Шмідт на крижині.
49. Птахи летять на південь, герої на північ.
50. Героя смертю не злякаєш.

(Записано в с. Бондарі Конотопського району).

З М І С Т

Розцвітаймо піснею ... П. Тичина	5
Чернігівські сонети. М. Рильський	6
Полк Тимофія Черняка. О. Десник	9
Ой, ти, поле, поле ... А. Шиян	52
Розкріпачений скарб. І. Ле	69
<u>Сила. А. Любченко</u>	79
Пів кіловата. Л. Смілянський	102
Та й загув, загув сизий голубочок ... А. Шиян	112
Іменини. М. Хазан	123
Відвага. А. Грищенко	131
Придесення. А. Кацнельсон	135
Шлях. Б. Калмановський	138
Говорили впевнено сини. В. Котов	139
Пісні полісянки. М. Шамота	141
Господар. І. Цинковський	143
Над ставом. В. Умен	144
Заспів. М. Олешко	145
Пісні і думи. І. Запорожченко	146

НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ

Пісня про Сталіна	151
Богунія іде	152
Що над нами, козаками	153
І шумить, і гуде	154
Тече річенька під гаєм	155
Ой, чиї ж то такі пісні?	156
Пісня пряді	157
Частушки	159
Нові прислів'я	169

84866.

